

Карабін О. Філософсько-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2023. Том 11, № 10. С. 20-24. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-003>

Karabin O. Filosofsko-teoretychni zasady profesiinoyi pidhotovky maibutnix uchyteliv informatyky u systemi neperervnoi osvity [Philosophical and theoretical basis of the professional training of future teachers of computer science in the system of continuous education]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2023. Vol. 11, No 10. S. 20-24. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-003>

УДК 378.011.3.-051:004

DOI: 10.31110/2616-650X-vol11i10-003

Оксана КАРАБІН

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка, Україна

<https://orcid.org/0000-0001-8759-948X>

karabin@tnpu.edu.ua

ФІЛОСОФСЬКО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ У СИСТЕМІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглянуто філософсько-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. Виявлено, що філософські засади генерують принципово нові концепції трансформації суспільства в освітній процес інтегруючи цим фундаментальні принципи філософії, привносячи різні аспекти навчання і виховання, обґрунтовуючи характер і структуру педагогічних засад, теорій та систем. Зазначено, що вони акцентують увагу на проблемі впливу універсальних філософських категорій на тенденції науки, осмислення новітніх технологій, формування методології сучасного наукового пізнання теорій, законів, наукових фактів, світоглядних орієнтацій індивідуума. З'ясовано, що підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти з урахуванням нинішніх вимог інтеграції національної системи освіти в європейське освітнє середовище, гармонійної стратегії розвитку національної системи освіти, екологічної спрямованості освіти, адаптації освіти і наукових досліджень до соціально-економічних змін сьогодення, органічної та збалансованої єдності гуманітарної та професійної складових безперервного розвитку освітнього процесу, фундаментальності теоретико-методологічних основ професійної підготовки здобувачів освіти постає об'єктом загальнонаукового і філософського аналізу. Обґрунтовано, що філософсько-теоретичні засади розкривають сутність філософських і фундаментальних наукових теорій, загальнотеоретичних й психолого-педагогічних концепцій, педагогічних теорій, явищ, принципів і підходів, інноваційних процесів, теоретико-методологічних підходів й рівнів методологування із врахуванням глобального й європейського досвіду. З'ясовано, що із позиції філософських засад професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів навчання відповідно до потреб суспільства і держави, мети та ціннісної основи національної освіти, цілей, завдань, етапів, принципів формування змісту освіти, підходів, теоретико-методологічних засад, організаційно-педагогічних умов, компонентів, критеріїв, рівнів готовності та взаємозумовлених змісту, організації освітнього процесу, структурних елементів на основі затверджених єдиних освітніх стандартів.

Ключові слова: філософсько-теоретичні засади; педагогічна освіта; система неперервної освіти; освітній процес; професійна підготовка; майбутні учителі інформатики.

Oksana KARABIN

Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University of Ternopil, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0001-8759-948X>

karabin@tnpu.edu.ua

PHILOSOPHICAL AND THEORETICAL BASIS OF THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF COMPUTER SCIENCE IN THE SYSTEM OF CONTINUOUS EDUCATION

Abstract. The article examines the philosophical and theoretical principles of professional training of future computer science teachers in the system of continuous education. It is revealed that philosophical principles generate fundamentally new concepts of the transformation of society into the educational process, thus integrating the fundamental principles of philosophy, bringing various aspects of learning and education, substantiating the nature and structure of pedagogical principles, theories and systems. It is noted that they focus on the problem of the influence of universal philosophical categories on the trends of science, the understanding of the latest technologies, the formation of the methodology of modern scientific knowledge of theories, laws, scientific facts, and worldview orientations of the individual. It has been found that the training of future computer science teachers in the system of continuous education, taking into account the current requirements of the integration of the national education system into the European educational environment, the harmonious strategy of the development of the national education system, the ecological orientation of education, the adaptation of education and scientific research to the socio-economic changes of today, organic and the balanced unity of the humanitarian and professional components of the continuous development of the educational process, the fundamentality of the theoretical and methodological foundations of the professional training of those seeking education, becomes the object of general scientific and philosophical analysis. It is substantiated that the philosophical-theoretical principles reveal the essence of philosophical and fundamental scientific theories, general theoretical and psychological-pedagogical concepts, pedagogical theories, phenomena, principles and approaches, innovative processes, theoretical-methodological approaches and levels of methodology, taking into account global and European experience. It has been found that from the standpoint of philosophical principles, the professional training of future computer science teachers in the system of continuous education is a purposeful activity of subjects of education in accordance with the needs of society and the state, the purpose and value basis of national education, goals, tasks, stages, principles of the formation of the content of education, approaches, theoretical and methodological principles, organizational and pedagogical conditions, components, criteria, levels of readiness and mutually determined content, organization of the educational process, structural elements based on approved uniform educational standards.

Keywords: philosophical and theoretical foundations; pedagogical education; system of continuous education; educational process; professional training; future teachers of informatics.

Постановка проблеми. Сьогодення потребує якісної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. Нині відповідно до Хартії європейських університетів на перший план виходить ціложиттєве навчання [13]. У цьому аспекті Закон України «Про освіту», Національна рамка кваліфікації позиціонують взаємозумовленість концептів філософії, фундаментальних наукових концепцій, випереджального інноваційного розвитку освіти, науково-педагогічних підходів підвищення якості підготовки майбутніх фахівців, усебічного розвитку суб'єктів освіти на засадах гуманізму, демократії, цілісності, наступності, інтеграції, ступеневості та неперервності. Поряд із цим Національна доктрина розвитку освіти направлена на гуманістично-інноваційну освіту, що «... сприятиме істотному зростанню інтелектуального, культурного, духовно-морального потенціалу особистості та суспільства» [9].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні засади підготовки майбутніх фахівців у системі освіти були об'єктом уваги: В. Андрущенко [1], Н. Бабалик [5], Г. Вишинська [11], В. Гайденко [11], М. Зубрицька [5], В. Кремень [8], С. Сисоєва [9] та ін.; філософсько-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів досліджували – Л. Губерський [3], І. Бойченко [3], М. Зубрицька [5; 6], М. Квек [6], С. Клепко [7], С. Крилова [13], О. Кузьменко [9], О. Мороз [9], І. Предборська [11], З. Рибчинська [6], С. Сисоєва [9], І. Соколова [9], Н. Хамітов [13], Л. Хоружа [9] та ін.

Поділяємо позицію В. Андрущенко [1] стосовно значущості й функціональної спроможності актуалізації філософського світогляду, як «...самостійного, критичного, творчого і внутрішньо цілісного – світогляду вільної людини, яка здатна приймати відповідальність за свою свободу і поважати свободу». У своєму дослідженні ми підтримуємо позицію М. Квек [6], який стверджує, що «сучасний процес культурно-політичної, економічної трансформації, який зумовила глобалізація, а також зменшення ролі держави підважують самі засади модерної моделі університету». Поділяємо позицію С. Клепко [7] стосовно трансформації філософії освіти у «філософію управління знаннями є її новим виміром, інструментом створення теоретичного і прагматичного клімату для перетворення суспільства в суспільство знання, що відображає реальність і відповідає викликам ХХІ століття». Заслугує на увагу позиція Н. Хамітов, С. Крилова [13] щодо основоположних ідей філософії освіти, яка «актуалізує креативність – здатність вирішувати проблемні питання, діючи гнучко і нестандартно».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні філософсько-теоретичних засад професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти.

Методи дослідження. Для досягнення мети дослідження й реалізації поставлених завдань було використано комплекс взаємопов'язаних методів дослідження: аналіз, узагальнення, синтез, порівняння, індукція, дедукція, систематизація, порівняння; вивчення та опрацювання освітньо-професійних програм, стандартів галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» спеціальностей: 014 Середня освіта (Інформатика, математика, основи STEM-навчання), Середня освіта (Інформатика).

Виклад основного матеріалу. В основі сучасної трансформації освіти в Україні підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти з урахуванням нинішніх вимог інтеграції національної системи освіти в європейське освітнє середовище, гармонійної стратегії розвитку національної системи освіти, екологічної спрямованості освіти, адаптації освіти і наукових досліджень до соціально-економічних змін сьогодення, органічної та збалансованої єдності гуманітарної та професійної складових неперервного розвитку освітнього процесу, фундаментальності теоретико-методологічних основ професійної підготовки здобувачів освіти постає об'єктом загальнонаукового і філософського аналізу. Значущість яких в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної освіти полягає в приведенні світоглядних орієнтирів філософії прагматизму та екзистенціалізму, урахуванні інноваційних та креативних елементів вільного та цілісного розвитку в суспільстві, посилення якісної підготовки педагогічних кадрів із врахуванням гуманістичності й вільної конкуренції, забезпеченні загально-філософської та науково-професійної підготовки на політичних, економічних, правових, моральних, етичних й духовно-релігійних аспектах освітньої політики. Відзначимо, зокрема, що згідно із Галузевою концепцією розвитку неперервної педагогічної освіти підготовка майбутніх фахівців урахується із дотримання «... акмеологічних та аксіологічних засад у підготовці педагогічних кадрів, формуванні мотивації та створенні умов для їх навчання й саморозвитку упродовж професійної діяльності» [2].

Передусім зазначимо, що суттєвими чинниками поглиблення та імплементації теоретико-філософських засад в освітній процес наведено в парадигмі досліджень В. Андрущенко [1], М. Зубрицької [5], С. Клепко [7], В. Кременя [8], В. Огнев'юка [9], І. Предборської, Г. Вишинської, В. Гайденко [10], як світоглядно-наукова підстава аналізу певних освітніх явищ чи процесів, основних положень відповідної теорії та практики, моделювання й проектування об'єкта освітньої практики, вихідної наукової позиції індивідуального філософського мислення освітньої практики та досліджень.

Філософське осмислення освіти, на думку Г. Гадамера, є «системоутворюючою ланкою» різних сфер життя суспільства, «залучення наукового інструментарію емпіричного матеріалу й методів» та сфера, що має «визначальний вплив на всі аспектами людської діяльності» [4]. У баченні В. Кременя,

«філософія освіти повинна бути детермінована філософсько-світоглядною проблематикою» [8]. Як доводить науковці [9; 11; 12], «філософія освіти є метасвітоглядною теорією, що дозволяє на основі знання принципів, закономірностей існуючих відносин у сфері освіти побудувати максимально ефективну освітню стратегію». Філософія освіти спрямована на «дослідження гносеології освітнього процесу» [1], «вивчення процесу і функціонування моделей освіти» [5], розкриття потенціалу освіти і науки, окреслення ідей й цілей, розроблення концептів, удосконалення світоглядного змісту освітнього процесу в системі підготовки майбутніх фахівців.

Філософське осягнення освіти покликане підсилити значущість цього феномену, привнести особливу доцільність її усвідомлення в усіх аспектах із переосмисленням на самозбагачення, самопізнання, саморозвиток особистості, розкриття потенціалу, забезпечення гармонійного поєднання, індивідуума, соціума, природи, техніки.

Поряд з тим інформаційне суспільство диктує індивідуумам виклики нової епохи: нове сприйняття знання, пізнання теорій, законів, наукових фактів; залучення новітніх технологій, освітніх практик до способів його одержання; привнесення стратегії філософських й психолого-педагогічних наукових концепцій, методологування досліджуваної ситуації (об'єкта, процесу, явища), формування світоглядності та загальнокультурного рівня. Де філософське осягнення освіти, загальнонаукова й філософсько-теоретична значущість підготовки майбутніх фахівців у системі неперервної освіти проявляється у забезпеченні кожному здобувачеві освіти гармонійного розвитку професійних і особистісних якостей, удосконалення фахової освіченості та культури особистості, вдосконалення професійних компетентностей, привнесення педагогічної майстерності, творчого зростання, саморозвитку впродовж ціложиттєвого навчання.

Послугуючись цими ідеями, ми доходимо висновку, що філософські засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти акцентують увагу на проблемі впливу універсальних філософських категорій й тенденції науки, осмислення новітніх технологій, розроблення освітньої політики, формування методології сучасного наукового пізнання теорій, законів, наукових фактів, світоглядних орієнтацій індивідуума.

Філософський концепт у професійній підготовці майбутніх учителів інформатики базується на філософському осягненні науково-теоретичних аспектів теорії освіти, методології педагогічної науки, функціях, як інструменту вивчення та засвоєння знань й умінь, сукупності філософських методів й прийомів пізнання із вилетінням на підготовку, виховання, розвиток майбутніх фахівців адаптованих до ринку праці. Як наслідок – необхідність обґрунтування філософських категорій, як форми світогляду, на всіх рівнях пізнання (світ, матерія, буття, простір, час, рух, розвиток, якість, соціум, індивідуум, свідомість тощо) та їх функцій (онтологічна (розуміння та знання про сутність і явища світу), гносеологічна (розуміння та пізнання природи і суспільства), логічна (пізнання логічного мислення, розуміння дійсності), методологічна (засвоєння знань, набуття досвіду)), філософських методів пізнання (діалектичний, раціоналістичний, індуктивний, феноменологічний, системний), гіпотез, ідей, закономірностей. Філософські категорії, як спосіб осмислення й провадження освітньої діяльності для забезпечення і гарантування розвитку та становлення майбутніх фахівців є системоутворюючими чинниками, які впливають на моделювання сучасної педагогічної освіти, освітніх практик, концептуальних підходів і принципів навчання та виховання.

Із позиції філософських засад професійна підготовка майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти є цілеспрямованою діяльністю суб'єктів навчання відповідно до потреб суспільства й держави, мети та ціннісної основи національної освіти, цілей, завдань, етапів, принципів формування змісту освіти, підходів, теоретико-методологічних засад, організаційно-педагогічних умов, компонентів, критеріїв, рівнів готовності та взаємозумовлених змісту, організації освітнього процесу, структурних елементів на основі затверджених єдиних освітніх стандартів.

Філософські засади в контексті проблематики генерують принципово нові концепції трансформації суспільства в освітній процес, інтегруючи цим фундаментальні принципи філософії, узагальнюючи різні аспекти навчання та виховання, обґрунтовуючи характер і структуру педагогічних засад, теорій та систем. Філософія освіти, при цьому, направлена на досягнення поставлених цілей освітньої парадигми:

– гармонійний розвиток особистості, примноження системи наукових уявлень й гуманістичних цінностей, утвердження моральних та естетичних надбань здобувачів освіти, забезпечення системності знань;

– підвищення якості освітньої екосистеми, філософсько-теоретичне осмислення підготовки майбутніх фахівців;

– удосконалення освітньо-професійних програм відповідно до цілісності сприйняття наукової картини світу, оновлення навчальних планів із погляду загальнотеоретичних концептів філософії, фундаментальних наукових теорій, педагогічних явищ, методологічних підходів, принципів і процесів;

- розвиток методичної системи навчання, виховання, вироблення (етичних, моральних, загально-людських професійних) якостей й цінностей, формування гуманістичного та цілісного ставлення до світу, освіти;

- набуття загального освітнього досвіду, удосконалення цілісного й неперервного особистісного досвіду, опанування фахового досвіду, надбання ціннісних орієнтацій до педагогічної та професійної діяльності;

- досягнення професійних знань й спеціальних умінь, оволодіння методологією професійно-педагогічної діяльності, набуття системи професійних компетенцій, формування професійної основи успішної кваліфікаційної особистості.

На основі фундаментальних (теоретичних) наукових й психолого-педагогічних досліджень та публікацій [1; 3; 5; 6; 11; 12; 14; 15] виокремлено завдання філософських засад професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти:

- розвиток і виховання педагога нової генерації на всеохоплюючих функціях освіти (екологічна, соціальна, культурна, духовна, гуманізуюча, виховна, індивідуально-особистісна, пізнавальна, комунікативна, інформативна, акумулююча);

- формування світоглядних, загальнолюдських, соціальних, гуманістичних й наукових цінностей; розвиток та становлення індивідуума як соціальної цінності із набуттям філософського світорозуміння освіти, філософії, науки, суспільного життя; формування професійної основи кваліфікованих кадрів на основі єдиної освітньої екосистеми; систематизація, класифікація наукових й професійних знань з надбанням особистісних й професійних компетентностей, надбання професійного досвіду;

- постійне підвищення якості освітнього процесу з світоглядним оновленням та трансформацією змісту навчально-пізнавального процесу та урахуванням мети, цілей, завдань, етапів, принципів (загальнонаукові, специфічні), підходів, теоретико-методологічних засад (технології, форми, методи, прийоми, засоби), організаційно-педагогічних умов, компонентів, критеріїв, організації освітнього процесу, структурних елементів (концептуальні засади професійної підготовки пов'язані між собою цілісністю, наступністю, інтеграцією, ступеневістю та неперервністю) із врахуванням всеохоплюючих й пріоритетних функцій освіти (гностична, освітня, методологічна, виховна, розвивальна, проєктувально-конструктивна, адаптивна, рефлексивна);

- випереджальний інноваційний розвиток освіти із створенням умов для ефективної професійної освіти, кваліфікованої професійно-педагогічної підготовленості до майбутньої фахової діяльності, новаторської наукової діяльності, професійної мобільності, творчої самореалізації упродовж ціложиттєвого навчання.

У рамках нашого дослідження зазначимо, що виокремлені завдання філософських засад професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти зорієнтовані на удосконалення теоретико-методологічних засад, модернізацію структури підготовки майбутніх педагогів, вдосконалення змісту та організації освітнього процесу, удосконалення методологічних підходів, розроблення методологічного підґрунтя системи підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності, нарощення та поглиблення практичних основ професійної підготовки у системі неперервної освіти. Окрім того, доцільно обумовити, що філософсько-теоретичні засади професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти розкривають уможливлення якісної підготовки майбутніх педагогів відповідно до світових стандартів, фундаментальних основ науки, теоретико-методологічних засад формування особистості нового тисячоліття.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, обґрунтування філософсько-теоретичних засад підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти розкривають сутність філософських і фундаментальних наукових теорій, загальнотеоретичних й психолого-педагогічних концепцій, педагогічних теорій, явищ, принципів і підходів, інноваційних процесів, теоретико-методологічних підходів й рівнів методологування із врахуванням глобального й європейського досвіду. Перспективами подальшого дослідження вбачаємо аналіз, обґрунтування та розроблення структури професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти.

Список використаних джерел

1. Андрущенко В., Хамітов Н. Філософська освіта і наука як каталізатор цивілізаційного проекту України. Вища освіта України, Київ. № 2, 2017. С. 5–17.
2. Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13#Text>.
3. Губерський Л. В., Бойченко І. В., Зелінський М. Ю. та ін. Гуманітарне знання в сучасному філософському просторі. Філософська та політологічна освіта в Україні на перетині тисячоліть : монографія ; за заг. ред. А. Є. Конверського. К. : Київ. ун-т, 2007. С. 56–70.

4. Гадамер Г.-Г. Истина і метод. Основи філософської герменевтики. Київ : Юніверс. 2000. 464 с.
5. Зубрицька М. Філософський дискурс ідеї Університету: в складних лабіринтах пошуку істини. Ідея Університету : Антологія / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. С. 7–22.
6. Квек М. Національна держава, глобалізація та університет як модерний заклад. Ідея Університету : Антологія / упоряд. : М. Зубрицька, Н. Бабалик, З. Рибчинська; відп. ред. М. Зубрицька. Львів : Літопис, 2002. С. 267–291.
7. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава : ПОІППО, 2006. 328 с.
8. Кремень В. Г. Світ знання: людина, наука, освіта. Київ : Знання України, 2016. 87 с.
9. Освітologia: витоки наукового напрямку: монографія / за ред. В. О. Огнев'юка; авт. кол. : В. О. Огнев'юк, С. О. Сисоєва, Л. Л. Хоружа, І. В. Соколова, О. М. Кузьменко, О. О. Мороз. К. : ВП «Едельвейс», 2012. 336 с.
10. Про Національну доктрину розвитку освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
11. Філософські абрисы сучасної освіти : монографія / авт. кол. : І. Предборська, Г. Вишинська, В. Гайденок та ін. ; за заг. ред. І. Предборської. Суми : Університетська книга, 2006. 226 с.
12. Філософські засади трансформації вищої освіти в Україні на початку ХХІ століття: монографія / В. Андрущенко та ін. ; АПН України, Ін-т вищ. освіти. Київ : Педагогічна думка, 2007. 352 с.
13. Хамітов Н., Крилова С. Філософська освіта та наука в Україні: відповіді на нові виклики глобалізації ХХІ століття. Європейські педагогічні студії. № 5-6. 2015. С. 95–111.
14. Хартія про ціложиттєве навчання. URL: <http://www.eu-edu.org/news/info/87>.
15. Dunn S. Philosophical foundations of education: Connecting philosophy to theory and practice. Columbus, OH : Merrill. Prentice Hall, 2005. 275 p.
16. Ozmon H., Craver S. Philosophical foundations of education. Upper Saddle River, OH : Merrill. Prentice Hall, 2003. 397 p.

References

1. Andrushchenko V., Khamitov N. Filozofska osvita i nauka yak katalizator tsyvilizatsiinoho proektu Ukrainy. Vyscha osvita Ukrainy, Kyiv. № 2, 2017. S. 5–17.
2. Haluzeva kontsepsiia rozvytku neperervnoi pedahohichnoi osvity. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1176729-13#Text>.
3. Huberskyi L. V., Boichenko I. V., Zelinskyi M. Yu. ta in. Humanitarne znannia v suchasnomu filozofskomu prostori. Filozofska ta politolohichna osvita v Ukraini na peretyni tysiacholit : monohrafiia ; za zah. red. A. Ye. Konverskoho. K. : Kyiv. un-t, 2007. S. 56–70.
4. Gadamer H.-H. Istyna i metod. Osnovy filozofskoi hermenevtyky. Kyiv : Yunivers. 2000. 464 s.
5. Zubrytska M. Filozofskiyi dyskurs idei Universytetu: v skladnykh labiryntakh poshuku istyny. Ideia Universytetu : Antolohiia / uporiad. : M. Zubrytska, N. Babalyk, Z. Rybchynska; vidp. red. M. Zubrytska. Lviv : Litopys, 2002. S. 7–22.
6. Kviek M. Natsionalna derzhava, hlobalizatsiia ta universytet yak modernyi zaklad. Ideia Universytetu : Antolohiia / uporiad. : M. Zubrytska, N. Babalyk, Z. Rybchynska; vidp. red. M. Zubrytska. Lviv : Litopys, 2002. S. 267–291.
7. Klepko S. F. Filozofiia osvity v yevropeiskomu konteksti. Poltava : POIPPO, 2006. 328 s.
8. Kremen V. H. Svit znannia: liudyna, nauka, osvita. Kyiv : Znannia Ukrainy, 2016. 87 s.
9. Osvitlohiiia: vytoky naukovoho napriamu: monohrafiia / za red. V. O. Ohneviuka; avt. kol. : V. O. Ohneviuk, S. O. Sysoieva, L. L. Khoruzha, I. V. Sokolova, O. M. Kuzmenko, O. O. Moroz. K. : VP «Edelveis», 2012. 336 s.
10. Pro Natsionalnu doktrynu rozvytku osvity. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
11. Filozofski abrysy suchasnoi osvity : monohrafiia / avt. kol. : I. Predborska, H. Vyshynska, V. Haidenko ta in. ; za zah. red. I. Predborskoї. Sumy : Universytetska knyha, 2006. 226 s.
12. Filozofski zasady transformatsii vyshchoi osvity v Ukraini na pochatku ХХІ stolittia: monohrafiia / V. Andrushchenko ta in. ; APN Ukrainy, In-t vyshch. osvity. Kyiv : Pedahohichna dumka, 2007. 352 s.
13. Khamitov N., Krylova S. Filozofska osvita ta nauka v Ukraini: vidpovidi na novi vyklyky hlobalizatsii KhKhI stolittia. Yevropeiski pedahohichni studii. № 5-6. 2015. S. 95–111.
14. Khartiia pro tsilozhyttieve navchannia. URL: <http://www.eu-edu.org/news/info/87>.
15. Dunn S. Philosophical foundations of education: Connecting philosophy to theory and practice. Columbus, OH : Merrill. Prentice Hall, 2005. 275 r.
16. Ozmon H., Craver S. Philosophical foundations of education. Upper Saddle River, OH : Merrill. Prentice Hall, 2003. 397 r.